

مارک فرو

سینما و تاریخ

مترجم: محمد تھامی نژاد

۱۳۹۷

سینما و تاریخ

نویسنده: مارک فرو

مترجم: محمد تهامی نژاد

چاپ نخست: ۱۳۹۷

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

حروفچینی و آماده سازی: انتشارات علمی و فرهنگی
لیتوگرافی، چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر علمی و فرهنگی کتیبه
حق چاپ محفوظ است.

انتشارات علمی و فرهنگی

آدرس: مرکز و مرکز پخش

خیابان نلسون ماندلا (فریما)، چهارراه مانی (جهان کودک)، کوچه کمان،

پلاک ۲۵؛ کدپستی: ۱۵۷۱۱۱۱۱؛ صندوق پستی: ۹۶۴۷-۱۵۸۷۵

تلفن: ۷۰-۴۵۶۹-۸۸۷؛ فکس: ۸۸۷۷۴۵۷۲

تلفن مرکز پخش: ۲۹-۵۷۲۸-۸۸۶؛ تلفن: ۴۵-۸۸۶۷۷۵۴۴

www.elmifarhang.ir

info@elmifarhang.ir

www.ketabgostar.com

info@ketabgostar.com

سرشناسه: فرو، مارک Ferro, Marc

عنوان و نام پدیدآور: سینما و تاریخ / مارک فرو؛ مترجم: محمد تهامی نژاد

مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۳۹۶

مشخصات ظاهری: سی، ۱۹۷ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۶-۴۳۳-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: عنوان اصلی: Cinéma et histoire, 1988

یادداشت: کتاب حاضر از متن انگلیسی تحت عنوان "Cinema and history" به فارسی برگردانده شده است.

موضوع: سینما و تاریخ Motion pictures and history

شناسه افزوده: تهامی نژاد، محمد، ۱۳۲۱ - ، مترجم

شناسه افزوده: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی

شناسه افزوده: Elmi - Farhangi Publishing Co.

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ س۹۴/ف۲/۱۹۹۵ PN

رده بندی دیویی: ۷۹۱/۴۳۰۹

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۲۰۹۸۴

فهرست مطالب

چکیده‌ای از زندگی‌نامهٔ مولف	هفت
پیشگفتار مترجم فرانسه به انگلیسی	یازده
پیشگفتار مترجم فارسی	پانزده
مقدمه: فیلم به مثابه منبع و عامل تاریخ	نوزده

بخش ۱: فیلم: منبع تاریخ

فصل ۱: فیلم: تحلیل متفاوت جامعه؟	۲
فصل ۲: خیال و واقعیت در سینما: یک اعتصاب در روسیهٔ قدیم	۳۵
فصل ۳: درک ذاتِ ایدئولوژی استالینی از طریق چاپایف	۴۵
فصل ۴: افسانه و تاریخ	۶۵
فصل ۵: فیلم و مشروعیت‌یابی قدرت در رژیم شوروی	۷۵
فصل ۶: تحلیل جوامع و انواع متفاوت فیلم	۸۳

بخش ۲: فیلم: عامل تاریخ

- فصل ۷: اردوگاه‌های کار اجباری در شوروی: رخنه اطلاعات..... ۱۱۱
- فصل ۸: دربارهٔ ضدنازیسم امریکایی، ۱۹۳۹ - ۱۹۴۳: تکه‌های
از هم گسیخته..... ۱۱۷
- فصل ۹: آیا سینمایی ضد نظامی‌گری وجود دارد؟..... ۱۲۹

بخش ۳: جامعه‌ای که تولید می‌کنند

جامعه‌ای که با فیلم مواجه می‌شوند

- فصل ۱۰: همکشرهای درون مرد سوم..... ۱۳۷
- فصل ۱۱: تنم زری و نحوهٔ استقبال از آن..... ۱۴۷

بخش ۴: سینماهای عملکرد زیان سینماگرانیکی

- فصل ۱۲: دیزالوها ریه‌های شیرین..... ۱۵۷
- فصل ۱۳: مصاحبه در آثار افسانه هریس و سدوی..... ۱۶۱
- فصل ۱۴: سینما و آگاهی تاریخی در ایالات متحد..... ۱۶۷
- فصل ۱۵: اخبار و حوادث و نگارش تاریخ: ام اثر فریتز لانگ.. ۱۸۱
- فصل ۱۶: آیا نگارشی فیلمیک از تاریخ وجود دارد؟..... ۱۸۷

بیش‌حفتا، مترجم فرانسه به انگلیسی^۱

این کتاب ترجمه تقریباً تمام مقاله‌های سینما و تاریخ^۲ (پاریس دنوئل - ۱۹۷۷) نوشته مارک فرر، تاریخ‌نگار فرانسوی، است. بسیاری از آن‌ها در سال‌های اخیر بازنگری و تجدید نظر شده است. بخش ششم، نخستین بار، در کتاب تحلیل فیلم، تحلیل جامعه‌منبعی نوین برای تاریخ^۳ (پاریس، انتشارات Hachette، ۱۹۷۵) منتشر شدند. شش شانزدهم نسخه تازه و مقاله‌ای کوتاه‌تر است که برای ترجمه اسپانیایی^۴ کتاب سینما و تاریخ با نام *Cinema e Histoira* (بارسلونا، انتشارات Laia، ۱۹۸۰) نوشته شده است. بخش پنجم در نشریه اروپای شمالی^۵ در خصوص مطالعات شوروی و اروپای شرقی (جلد ۳، شماره ۲ (۱۹۸۶)) به چاپ رسیده است.

۱. ناومی گرین (Naomi Greene) مترجم متن فرانسه به انگلیسی استاد زبان فرانسه و دارای کرسی برنامه مطالعات فیلم در دانشگاه کالیفرنیا، سانتا باربارا است. خانم گرین دکترای خود را از دانشگاه نیویورک گرفت. او مؤلف آنتون آر تو: شاعری بدون کلمات و کتاب راهنمای ارجاعات و منابع درباره رنه کلو و مترجم کتاب شعر آذیر مه اثر ژاک تمپل است (نقل از صفحه آخر کتاب).

2. *Cinéma et Histoire*

3. *Analyse de film, analyse de sociétés: Une Source nouvelle pour l'Histoire*

4. *Nordic journal*

چهاردهم در *Film et Histoire*، ویراسته مارک فرو، (پاریس، مدرسه عالی مطالعات علوم اجتماعی، ۱۹۸۴) منتشر شد. ترتیب مقاله‌ها توسط مارک فرو تعیین گردیده و بخش‌هایی را که برمی‌شماریم یعنی قسمت دوم از بخش ۴ (درباره ناپلئون اثر آبل گنس)، بخش ۱۵، و نتیجه‌گیری پایانی «پیشنهاد یک رده‌بندی جهانی از فیلم‌ها در نسبت یا ارتباطشان با تاریخ»، برای این چاپ از کتاب نوشته است. یادداشت‌های مترجم نیز برای روشن شدن جنبه‌های مبهمی که می‌توانست برای خوانندگان وجود داشته باشد افزوده شده است.

فرو، تمامی این مقاله‌ها - که سراسر تاریخ سینما را در بر می‌گیرد - با این پرسش‌های اساسی می‌پردازد: آیا سینما می‌تواند چیزی در مورد تاریخ متوجه شود؟ یک دوره تاریخی به ما بگوید؟ سینما به منزله سندی که ما را در مورد عنایت مورخان «رسمی» قرار نمی‌گرفت چگونه می‌تواند سند را ارزشمند برای مطالعه تاریخ فراهم آورد؟ سرانجام اینکه سینما در تاریخ در کدام محدوده‌ها و شیوه‌ها با یکدیگر تلاقی می‌کنند؟ فرو در احشاش این تلاقی‌ها و مشترکات با استعانت از دیدگاه‌های نظری به تحلیلی واقعی، ملموس^۱ و غالباً تفصیلی مبادرت می‌ورزد. هر چند آن‌ها دارای مشترکات و هم‌پوشانی‌های فراوان و پیچیده‌ای هستند، هر بخش عمده از کتاب با یکی از جنبه‌های این مشترکات متمرکز شده است.

به گفته مارک فرو، در قلب این فصل مشترکات، وضعیت و جایگاه فیلم به مثابه «عامل»، «منبع و مأخذ» تاریخ قرار دارد. فیلم، به عنوان مأخذ تاریخ، معمولاً توسط مورخان «خیلی مهم»^۲، نادیده انگاشته می‌شود. با وجود این، همان‌طور که فرو در تحلیل فیلم‌های اولیه شوروی و ناپلئون

۱. *mentalité*: شیوه‌های اندیشه و ارزش‌ها و باورها و نظریه‌ها را گویند و تاریخ منتالیت تاریخ جهان‌نگری‌هاست.

2. concrete

3. real

اثر آبل گانس نشان می‌دهد، فیلم نه تنها مقدار زیادی از جنبه‌های ظاهری و بیرونی یک لحظه تاریخی را برملا می‌سازد (برای مثال، مکان‌ها و مردم چه شکلی بودند) بلکه بیش از اسناد «رسمی» تاریخی می‌تواند حاکی از گرایش‌های ایدئولوژیک یا ایستار^۱ و اعتقادات اجتماعی باشد. ممکن است چنین نشانه‌هایی حتی آگاهانه هم نباشند و این همان مسئله‌ای است که فروید در آثاری چون چاپایف و به نام قانون^۲ به اثبات می‌رساند. در ظاهر، هر دو فیلم ارزش‌های مورد ادعای روسیه شوروی را به نمایش می‌گذارند، اما فروید در سطح زیرین آن‌ها ایدئولوژی‌هایی را تشخیص می‌دهد که بر ارزش‌های متفاوتی صحنه می‌گذارند و مباحث بر آشوبنده‌ای را علیه شوروی مطرح می‌سازند. فیلمی مثل رزمنه‌ها^۳ پوتمکین می‌تواند به‌شخصه جایگزین «تاریخ» شود، زیرا در آنجا بازسازی تخیلی تاریخ، از اسناد تاریخی، «واقعیت» را است. تأثیر پوتمکین بر ذهن ما چنان قوی است که وقتی به انقلاب روسیه می‌پردازیم، به صحنه‌هایی از آن فیلم فکر می‌کنیم که ممکن است هرگز هم به واقعیت پیوسته باشند.

اما فیلمی که اینک «منبع» تاریخ است می‌تواند حتی به مثابه «عامل»، یاری‌رسان شکل‌گیری روند تاریخ، باشد. رنخس هشتم، فرو نشان می‌دهد که این نکته در مورد چندین فیلم محصل قبل ابعاد از ۱۹۴۰ صدق می‌کند؛ این فیلم‌ها به منزله «عوامل» تاریخی ما را به هم انگیختند تا، در جریان جنگ دوم جهانی، دوستان و دشمنان خود را بشناسیم. حالا همین فیلم‌ها «مأخذ و منبع» تاریخ محسوب می‌شوند، زیرا انگیزه و رفتار ما را به خودمان نشان می‌دهند. گاهی اوقات این نگرش و رفتار بر آشوبنده‌اند. بخش چهارده عمق و دوام برخی جریان‌های نژادپرستانه را در امریکا برملا می‌سازد.

۱. attitude: ترکیبی از عقاید، احساسات و مقاصد با گرایش‌های عملی نسبت به جنبه‌هایی از جهان بیرون تعریف می‌شود (فرهنگ علوم اجتماعی قرن بیستم، ویلیام آوتویت و تام باتامور، ترجمه حسن جاوشیان، نشر نی).

در بخش سوم، فرو به مبحث مواجهه تماشاگران با فیلم، شرایط تولید مرتبط با تاریخ و ایدئولوژی می‌پردازد. یک فیلم معین ممکن است، در لحظه‌های متفاوت تاریخ، استقبال مختلفی داشته باشد که حاکی از تغییر در جامعه‌ای است که به آن می‌نگرد. در این زمینه، فرو به مطالعه فیلم توهّم بزرگ، یکی از مهم‌ترین آثار رنوار، متعلق به پیش از جنگ جهانی دوم می‌پردازد که پیش از جنگ، نسبت به بعد از جنگ؛ استقبال بسیار متفاوتی از سوی تماشاگران داشت و یا، آن‌طور که در مورد فیلم مرد سوم می‌گوید، یک فیلم می‌تواند انگ ایدئولوژی‌های متعارض دست‌اندرکارانش را بر پیشانی داشته باشد.

در آخرین بخش سینما و تاریخ، روش‌های خاص تمهیدات یا فرایندهای سینمایی، تعامل با تاریخ مورد بررسی قرار می‌گیرد. تحلیل فرو از دیزالو، در فیلم یهودی شیرین^۱، کارگردانش را به ضد یهود بودن متهم می‌سازد؛ انتخاب مصاحبه‌شوندگان در فیلم اندوه و افسوس^۲ ایدئولوژی مبهمی را خلق می‌کند^۳، جابه‌جایی جریان یک اتفاق واقعی، در فیلم ام^۴، اطلاعات و افری در مورد جمهوری وایمار و ظهور نازیسم در اختیار ما می‌گذارد.

سینما و تاریخ موقع مناسبی نمی‌شود؛ زمانه‌ای که تاریخ، بار دیگر، نقشی اصلی در نقد فیلم برعهده می‌گیرد. کتاب فرو ما را در مورد نگرشی که تاریخ رسمی به گذشته داشت به یاد می‌آورد و در عین حال نظرگاه‌های تازه برای مطالعه فیلم به رویمان می‌گشاید.

انومی گرین

1. *Jud Süß*

2. *Le Chagrin et la Pitié / The Sorrow and the Pity*

3. *M*